

**Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi vahingonkorvauslain
muuttamisesta**

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan vahingonkorvauslakiin otettavaksi säännös, jonka nojalla surmansa saaneen läheisellä olisi tietyin edellytyksin oikeus saada vahingosta vastuussa olevalta korvaus kuolemantapauksesta aiheutuneesta kärsimyksestä. Korvauksen tuominen voisi tulla kysymykseen ainoastaan

tahallisesti tai törkeästi huolimattomuudesta aiheutetun kuoleman yhteydessä ja yksinomaan henkilölle, jolla voidaan katsoa olleen erityisen läheinen suhde surmansa saaneeseen. Lisäksi edellytettäisiin, että korvauksen tuomitsemista voidaan olosuhteet huomioon ottaen pitää kohtuullisena.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	3
1. Nykytila	3
1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	3
1.2. Ulkomaiden lainsäädäntö	4
1.3. Nykytilan arviointi	8
2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	8
3. Esityksen vaikutukset	8
4. Asian valmistelu	9
5. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	9
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	10
1. Lakiehdotuksen perustelut	10
2. Voimaantulo	12
LAKIEHDOTUS	13

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Korvaus henkilövahingosta

Ruumiinvamman ja muun henkilövahingon korvaamisesta säädetään vahingonkorvauslain (412/1974) 5 luvun 2 §:ssä. Pykälässä tarkoitettuna muuna henkilövahinkona on lain esitöiden mukaan pidettävä muun muassa psyykkisen tilan häiriintymistä (HE 187/1973 vp, s. 24). Käytännössä psyykkisessä terveydentilassa ilmenevän vahingon korvattavuus edellyttää, että vahinko on lääketieteellisin keinoin toteennäytettävissä. Surun tai pelon tunteet taikka niitä vastaavat normaaliin elämään kuuluvat epämiellyttävät tunnetilat eivät ole vahingonkorvauslain nojalla korvattavia henkilövahinkoja.

Vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:n nojalla henkilövahingon kärsineelle korvataan kujen ja kustannusten lisäksi kipu ja särky sekä vika tai muu pysyvä haitta. Kipu on vakiintuneesti katsottu äkilliseksi ja särky pitempiä aikaa kestäväksi epämiellyttävyyden tunteeksi. Vialla ja muulla pysyvällä haitalla tarkoitetaan vammautumista, joka rajoittaa vahinkoa kärsineen mahdollisuuksia toiminnallisesti täysipainoiseen elämään. Lisäksi oikeuskäytännössä on vakiintunut erityiseksi aineettoman vahingon muodoksi kosmeettinen haitta, jollaiseksi yleensä luokitellaan vahinkoa kärsineen ulkonäköön rumentavasti vaikuttavat seikat, kuten arvet. Henkilövahingosta tuomittavan korvauksen suuruutta määriteltäessä tuomioistuimissa on yleisesti käytetty ohjeena valtioneuvoston asettaman liikennevahinkolautakunnan antamia normeja ja ohjeita.

Korvaus kärsimyksestä

Vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n nojalla rikoksen uhrilla on oikeus korvaukseen kärsimyksestä, joka on aiheutettu vapautteen, kunniaan tai kotirauhaan kohdistuneella taikka muulla sen kaltaisella rikoksella. Korvauksen tarkoituksena on hyvittää kärsimystä, jota uhrin henkilöön kohdistuneen loukkauksen voidaan olettaa aiheuttaneen. Kärsimyksen aiheutumisesta ei edellytetä näyttöä,

vaan teon luonne riittää korvauksen perusteeksi. Vahinkoa kärsineen oikeuteen saada korvaus kärsimyksestä vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n nojalla ei myöskään vaikuta se, onko hänelle samalla rikoksella aiheutettu henkilövahingoksi luokiteltavaa vahinkoa.

Korvaukseen oikeuttavina vapautteen, kunniaan tai kotirauhaan kohdistuvina rikoksina on oikeuskäytännössä pidetty muun muassa siveellisyyserikoksia, julkista herjausta ja yksityiselämän loukkaamista. Myös pankkiryöstö on katsottu sellaiseksi vapautteen kohdistuvaksi rikokseksi, jolla aiheutetusta kärsimyksestä pankkitoimihenkilöllä oli oikeus korvaukseen vahingonkorvauslain 5 luvun 6 §:n nojalla (KKO 1994:27). Pykälässä tarkoitettuna muuna sen kaltaisena rikoksena on oikeuskäytännössä pidetty ainakin syrjintää (KKO 1981 II 33) ja salassapitovelvollisuuden rikkomista (KKO 1985 II 57).

Korvaus mielenterveyden häiriöstä

Vahinkoa kärsineen psyykkisessä tilassa ilmenevät häiriöt ovat voineet tulla korvattaviksi joko henkilövahinkona vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:n nojalla tai kärsimykseenä luvun 6 §:n perusteella.

Henkilövahinkona korvattavaa mielenterveyden häiriintymistä on oikeuskäytännössä vaihtelevasti nimitetty järkytykseksi, henkisen tilan häiriintymiseksi tai kipuun ja särkyyn verrattavaksi kärsimykseksi. Käsitteitä ei ole aina käytetty yhdenmukaisesti, vaan valittu ilmaisu on saattanut riippua esimerkiksi siitä, mistä vahingosta korvausta on vaadittu. Korvauksen tuomitseminen on yleensä edellyttänyt, että psyykkisen tilan häiriintymisestä on esitetty lääketieteellistä näyttöä.

Vahingon välittömyys korvattavuuden edellyksenä

Vahingonkorvauslakiin perustuva korvausvelvollisuus koskee loukatulle itselleen aiheutettua vahinkoa. Tällaista vahinkoa nimitetään oikeustieteessä ja -käytännössä välittömäksi vahingoksi. Kolmannelle henkilölle aiheutunutta eli niin sanottua välillistä vahinkoa ei vakiintuneen tulkinnan mukaan korvata, ellei siihen nimenomaisesti laissa

velvoiteta.

Vahingonkorvauslaissa on kaksi säännöstä, jotka koskevat välillisen vahingon korvaamista. Lain 5 luvun 3 §:n nojalla korvataan surmansa saaneen hautauskulut ja muut haataamiseen liittyvät kustannukset kohtuulliseen määrään. Surmansa saaneen elatuksen varassa olleella henkilöllä on saman luvun 4 §:n nojalla oikeus korvaukseen elatuksen menetyksestä. Muista vahingoista korvaus voidaan tuomita maksettavaksi ainoastaan, jos vahinkoa voidaan pitää teon välittömänä seurauksena.

Ruumiinvammana ilmenevä henkilövahinko on yleensä välitöntä vahinkoa, sillä se voi vain poikkeuksellisesti aiheutua muulle kuin teolla välittömästi loukatulle itselleen. Sen sijaan psyykkistä häiriötä, joka lääketieteellisen näytön perusteella on luokiteltavissa henkilövahingoksi, saattaa aiheutua muillekin henkilöille. Esimerkiksi vakavassa liikenneonnettomuudessa mukana olleen mielenterveys voi järkkyyä tai hänelle voi aiheutua muita psyykkisiä vammoja, vaikka hän ei olisi kärsinyt ruumiinvammaa. Myös läheisen ihmisen kuolemasta tai vakavasta loukkaantumisesta saattaa tavanomaisen surun ja kaipauksen tunteen ohella seurata psyykkisiä häiriötiloja, vaikka läheiset eivät olisi olleet osallisina vahinkotapahtumassa.

Oikeuskäytännössä vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:n nojalla korvattavana välittömänä vahinkona on pidetty vahinkoa, joka on aiheutunut hengen tai terveyden vaaraan joutumisesta taikka välittömästä altistumisesta tällaiselle vaaralle. Muun muassa ryöstöyrittäjien kohteeksi joutuneelle henkilölle, jonka uni oli uhkaavan tilanteen seurauksena muuttunut levottomaksi, tuomittiin korvaus henkisen tilan häiriintymisestä (KKO 1980 II 98). Myös pitkäaikaisen koulukiusaamisen vuoksi henkiseen pelkotilaan joutuneella pojalla oli oikeus korvaukseen henkisen tilan häiriintymisen perusteella (KKO 1982 II 6). Jalankulkijalla, joka joutui konkreettiseen hengenvaaraan alkoholin vaikutuksen alaisena olleen kuljettajan menetettyä autonsa hallinnan, katsottiin niin ikään olevan oikeus korvaukseen psyykkisen tilan häiriintymisestä (KKO 1998:67). Viimeksi mainitussa tapauksessa, jossa esitetyn selvityksen perusteella psyykkiseen vammaan kuuluivat olennaisena osana ääni- ja näköhavainnot jalankulkijan kahden lapsen joutumisesta auton yliajamiksi, vahinkoa kärsineellä oli oikeus korvaukseen kipuun ja särkyyn verrattavasta

kärsimyksestä.

Korvausvaatimus on yleensä hylätty silloin, kun henkilö, jonka psyykkinen tila on häiriintynyt, ei itse ole ollut osallisena vahinkotapahtumassa. Korvausta ei tuomittu suoritettavaksi esimerkiksi kärsimyksestä, joka oli aiheutunut lapselle hänen äitinsä saatua henkirikoksen seurauksena surmansa (KKO 1977 II 104). Vastaavasti äidillä ei katsottu olevan vahingonkorvauslain nojalla oikeutta korvaukseen järkytyksestä, joka häntä oli kohdannut hänen saatuaan tietää lapsensa raa'asta surmaamisesta (KKO 1991:146). Lapsen menettämisestä aiheutunutta mielenterveyden häiriönä ilmennyttä henkilövahinkoa ei pidetty korvattavana vahinkona, vaikka korvausta vaatinut uhrin isä oli ollut läsnä nostettaessa kaivantoon hukunutta lasta vedestä (KKO 1984 II 122). Myös ratkaisuissa KKO 1993:50 ja KKO 1993:92 vaatimukset surmansa saaneen läheisille aiheutuneen kärsimyksen korvaamisesta hylättiin.

Ennakkopäätöksissä läheisten esittämät korvausvaatimukset on hylätty lakiin perustuttomina, koska vahingonkorvauslakiin perustuvan korvausjärjestelmän on katsottu koskevan ainoastaan välittömän vahingon korvaamista. Merkitystä ei ole ollut sillä, minkälaisella teolla läheisten kärsimyksen syynä oleva välitön vahinko on aiheutettu. Myöskään tekijän tahallisuudella tai huolimattomuuden asteella ei ole ollut vaikutusta kolmansien kärsimien vahinkojen korvaavuutta harkittaessa.

Ennakkopäätöksessä KKO 1983 II 8 annettiin välittömän ja välillisen vahingon välisessä erottelussa merkitystä sekä teon seurausten objektiiviselle ennalta-arvattavuudelle että sille, miten tekijä itse on mieltänyt tekonsa tarkoituksen ja sen seuraukset. Tapauksessa mies oli surmannut lapsensa siinä tarkoituksessa, että lapsen äidille aiheutuisi kärsimystä lapsen menettämisestä. Äidille aiheutettu kärsimys rinnastettiin ratkaisussa välittömästi aiheutuneeseen, vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:n nojalla korvattavaan henkilövahinkoon, ja korvaus kärsimyksestä tuomittiin maksettavaksi.

1.2. Ulkomaiden lainsäädäntö

Ruotsi

Ruotsin vahingonkorvauslaki (skadeståndslagen, 1972:207) perustuu yhteispohjoismai-

seen valmisteluun. Lain säännökset aineettoman vahingon korvaamisesta vastaavat sisälöltään pääpiirteissään Suomen vahingonkorvauslain 5 luvun 2 ja 6 §:ää.

Henkilövahinkojen korvattavuudesta säädetään Ruotsin vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:ssä. Pykälän nojalla korvattavaa vahinkoa on muun muassa mielenterveyden häiriönä ilmenevä henkilövahinko. Oikeuskäytännössä vahinkoa kärsineellä on katsottu olevan oikeus korvaukseen silloin, kun hänen psyykkisen tilansa häiriintyminen on johtunut läsnäolosta läheisen henkilön kuolemaan johtaneessa tilanteessa (NJA 1971, s. 78). Erikseen ei ole ratkaistu kysymystä siitä, voiko muulle kuin uhrin läheiselle henkilölle syntyä psyykkisen häiriön perusteella oikeus korvaukseen kuvatun kaltaisessa tilanteessa.

Ruotsin vahingonkorvauslain on vakiintuneesti katsottu koskevan ainoastaan välittömän vahingon korvaamista. Merkittävä poikkeus tähän pääsääntöön tehtiin kuitenkin vuonna 1993 kahdessa Ruotsin korkeimman oikeuden (Högsta domstolen, jäljempänä HD) ennakkopäätöksessä (NJA 1993, s. 41 I ja II). Molemmissa tapauksissa oli kysymys alaikäisten lasten poikkeuksellisen raa'asta surmaamisesta. Surmansa saaneiden lasten lähiomaisten psyykkinen terveydentila oli häiriintynyt heidän saatuaan kuulla surmista. HD hyväksyi läheisten korvausvaatimukset todeten, että surmansa saaneen läheisille aiheutuvia psyykkisiä häiriöitä voidaan pitää tahallisen surmaamisen tyypillisenä ja läheisen seurauksena. HD katsoi kohtuullisuussyiden edellyttävän vahinkojen korvaamista, vaikka läheisille aiheutuneen välilliset vahingot eivät pääperiaatteen mukaan kuulu vahingonkorvauslain nojalla korvattaviin vahinkoihin. Korvaus tuomittiin molemmissa tapauksissa lain 5 luvun 1 §:n nojalla rinnastamalla läheisten kärsimä psyykkinen vahinko lainkohdassa tarkoitettuun kipuun ja särkyyn.

Ennakkopäätöksessään NJA 1996, s. 377 HD tuomitsi surmansa saaneen 11-vuotiaan pojan vanhemmille ja sisarelle maksettavaksi korvauksen psyykkisestä vahingosta, vaikka pojan kuolemaa ei ollut aiheutettu tahallisesti vaan törkeästä huolimattomuudesta. Poika oli jalkakäytävällä leikkiessään joutunut alkoholin vaikutuksen alaisena olleen henkilön kuljettaman auton yliajamaksi ja kuollut välittömästi. Hänen sisarensa oli ollut paikalla onnettomuuden sattuessa, äiti oli tullut pai-

kalle välittömästi onnettomuuden jälkeen ja isä ennen kuin pojan ruumis oli kuljetettu pois onnettomuuspaikalta.

Ennakkopäätösten perusteella voitaneen yleisesti arvioida, että tahallisen teon tai siihen rinnastettavan törkeän huolimattoman teon seurauksena surmansa saaneen läheisillä voi kohtuussyistä olla oikeus korvaukseen psyykkisestä häiriöstä, joka kuolemasta on aiheutunut. Yleensä välillinen vahinko jää kuitenkin edelleen vahingonkorvauslakiin perustuvan korvausvelvollisuuden ulkopuolelle.

Oikeuskäytännössä korvaukseen oikeutetuna läheisenä henkilönä on pidetty uhrin vanhempia ja samassa taloudessa asunutta sisarta, uhrin avopuolisoa ja avopuolison lasta. Keskeistä korvaukseen oikeutettujen piirin määrittelyssä ei ole ollut sukulaisuussuhde vaan se, miten läheinen suhde uhrilla on tosiasiallisesti ollut korvausta vaatineeseen henkilöön.

Rikoksella aiheutetun kärsimyksen korvaamisesta säädetään Ruotsin vahingonkorvauslain 1 luvun 3 §:ssä. Pykälässä mainitaan korvaukseen oikeuttavina tekoina henkilökohtaista vapautta tai rauhaa loukkaavat rikokset, posti- tai puhelinsalaisuuden rikkominen, kirjeen tai muun viestin luvaton avaaminen, salakuuntelu, syrjintä sekä kunnianloukkaus tai siihen verrattava rikollinen teko. Oikeuskäytännössä on pykälän nojalla tuomittu korvaus muun muassa pahoinpitelyrikoksella aiheutetusta kärsimyksestä. Lain 1 luvun 3 § koskee yksinomaan rikoksen kohteeksi joutuneen henkilön oikeutta korvaukseen, eikä sen nojalla voida tuomita korvausta esimerkiksi uhrin läheisille rikoksella aiheutetusta kärsimyksestä.

Ruotsissa asetettiin vuonna 1988 komitea valmistelemaan ehdotusta aineettoman vahingon korvaamista koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Henkilövahinkoon liittyvän aineettoman vahingon korvaamista koskeva loppumietintö (SOU 1995:33) luovutettiin maaliskuussa 1995.

Komitea ehdottaa muun muassa, että henkilövahingon korvaamista koskevaan Ruotsin vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:ään lisättäisiin nimenomainen säännös surmansa saaneen läheiselle aiheutuneen psyykkisen häiriön korvattavuudesta. Henkilövahingoksi katsottava mielenterveyden häiriö, jonka läheiselle voidaan osoittaa aiheutuneen, olisi ehdotetun säännöksen nojalla korvattavaa vahinkoa riippumatta siitä, perustuuko kor-

vauvelvollisuus tahallisuuteen, huolimattomuuteen vai tuottamuksesta riippumattomaan ankaraan vastuuseen.

Läheisen oikeudesta korvaukseen vakavan loukkaantumisen yhteydessä ei ehdoteta erikseen säädettäväksi. Tämä ei kuitenkaan komitean mukaan estäisi tuomitsemasta yksittäistapauksissa korvausta läheiselle aiheutuneesta vahingosta myös vakavan loukkaantumisen yhteydessä.

Norja

Norjassa sopimussuhteen ulkopuolista korvausvastuuta koskevan lain (lov om skaderstatning, 13 juni. Nr. 26. 1969) 3 luvun 2 §:ssä säädetään aineettoman vahingon korvaamisesta. Säännöksen nojalla tuomitaan korvaus (*ménerstatning*) lääketieteellisesti osoitettavissa olevasta vahingosta riippumatta siitä, onko vahinko ilmennyt ruumiinvammana vai mielenterveyden häiriönä. Oikeutta korvaukseen ei ole, jos vahinko on vähäinen tai lyhytaikainen.

Norjan vahingonkorvauslain 3 luvun 5 §:ssä säädetään tahallisella tai törkeän huolimattomalla teolla aiheutetun kärsimyksen korvaamisesta (*oppreisning*). Oikeus korvaukseen ei edellytä, että vahingon syntyminen olisi lääketieteellisesti osoitettavissa. Pykälän nojalla voi tulla korvattavaksi myös sellainen vähäinen tai lyhytaikainen aineeton vahinko, josta vahinkoa kärsineellä ei lain 3 luvun 2 §:n nojalla ole oikeutta korvaukseen.

Oppreisning-korvaus voidaan tuomita hyvitykseksi millä tahansa henkilökohtaista koskemattomuutta loukkaavalla tahallisella tai törkeän huolimattomalla teolla aiheutetusta kärsimyksestä. Korvaukseen on aina oikeus henkilöllä, joka on joutunut lain 3 luvun 3 §:ssä tarkoitettujen rikosten kohteeksi. Pykälässä viitataan rikoslain säännöksiin, jotka koskevat muun muassa siveellisyysrikkoksia, väärää ilmiäntoita sekä henkilökohtaisia vapautta tai rauhaa loukkaavia rikoksia. Kunniaa tai yksityiselämää loukkaavalla teolla aiheutetun kärsimyksen korvattavuudesta säädetään erikseen lain 3 luvun 6 §:ssä.

Kärsimyksestä tuomittavan *oppreisning*-korvauksen määrä on tuomioistuimen vapaassa harkinnassa. Tuomitessa hyvitystä lain 3 luvun 3 §:ssä tarkoitettulla rikoksella aiheutetusta kärsimyksestä on kuitenkin saman luvun 5 §:n mukaan kiinnitettävä eri-

tyistä huomiota rikoksen laatuun ja keston sekä siihen, onko rikos toteutettu uhrille erityisen kivuliaalla tai loukkaavalla tavalla. Korvauksen määrää harkittaessa on lisäksi merkitystä sillä, onko teko perustunut tekijän ja uhrin välisen erityissuhteen, kuten sukulaisuus- tai luottamussuhteen, väärinkäyttämiseen.

Norjan vahingonkorvausoikeudessa välillistä vahinkoa ei yleensä korvata, ellei siihen nimenomaisesti laissa velvoiteta. Lain nojalla välillinen vahinko tulee korvattavaksi ainoastaan kuolemantapauksen yhteydessä. Toisen tahallisesta tai tuottamuksellisesta surmaamisesta vastuussa oleva on velvollinen korvaamaan kohtuulliset hautauskulut sekä surmansa saaneen elätettävänä olleen henkilön elatuksen menetyksen.

Eräissä tapauksissa surmansa saaneen läheisellä on oikeus hyvitykseen kuolemantapauksesta aiheutuneesta surusta ja menetyksen tunteesta. Jos nimittäin lain 3 luvun 5 §:n nojalla *oppreisning*-korvaukseen oikeutettu on teon seurauksena saanut surmansa, lainkohdassa tarkoitettu korvaus voidaan tuomita maksettavaksi hänen läheisilleen. Oikeus korvaukseen on uhrin avio- tai avopuolisolla, lapsilla ja vanhemmilla. Oikeuskäytännössä *oppreisning*-korvaus on tuomittu maksettavaksi muun muassa törkeällä huolimattomuudella aiheutetun hoitovirheen johdosta surmansa saaneen potilaan puolisolle. Edellytyksenä korvauksen tuomitsemiselle on, että läheisen kuolema on aiheutettu tahallisella tai törkeän huolimattomalla teolla.

Tanska

Tanskassa sopimussuhteen ulkopuolista korvausvastuuta sääntelevässä laissa (erstatningsansvarslov, nr. 228 af 23. maj 1984) käytetään taloudellisesta vahingosta suoritettavasta korvauksesta nimitystä *erstatning* ja aineettomasta vahingosta maksettavasta hyvityksestä nimitystä *godtgørelse*.

Lain 1 §:n nojalla korvattavaa aineetonta vahinkoa ovat kipu ja särky sekä pysyvä haitta. Vapauteen, kotirauhaan, kunniaan tai henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kohdistuneen rikoksen uhrilla on lain 26 §:n nojalla lisäksi oikeus korvaukseen rikoksella aiheutetusta kärsimyksestä (*godtgørelse for tort*).

Tanskan vahingonkorvauslaissa säädetään myös niistä perusteista, joiden nojalla aineet-

tomasta vahingosta tuomittavan korvauksen suuruus on määrättävä. Säännöksiä sovelletaan aineettoman vahingon korvaamiseen lukuun ottamatta rikoksen uhrille lain 26 §:n nojalla kärsimyksestä tuomittavaa korvausta, jonka suuruuden tuomioistuimien voi aina vapaasti harkita. Esimerkiksi kivusta ja särystä tuomittavan korvauksen suuruus määräytyy lain 3 §:n 1 momentin nojalla lähtökohtaisesti sen perusteella, miten monta päivää vahinkoa kärsinyt on ennen tilansa vakiintumista ollut sairaana.

Korvausta on lain nojalla suoritettava sekä ruumiinvammasta että vahinkoa kärsineen mielenterveydessä ilmenevästä vahingosta. Yksinomaan psyykkisenä häiriönä ilmeneestä henkilövahingosta on kuitenkin oikeuskäytännössä tuomittu korvausta hyvin rajoitetusti. Korvauksen tuomitsemisen edellytyksenä on yleensä ollut, että psyykkistä vahinkoa kärsinyt on itse välittömästi altistunut tai ollut vaarassa altistua ruumiilliselle vahingolle. Tällä perusteella korvausta on myönnetty muun muassa vakavassa liikenneonnettomuudessa mukana olleelle henkilölle. Sen sijaan onnettomuuspaikalle saapuneella tai tahallisen rikoksen seurauksena läheisen ihmisen menettäneellä henkilöllä ei ole katsottu olevan oikeutta korvaukseen.

Saksa

Saksassa sopimussuhteen ulkopuolisen vahingonkorvausvastuun osalta on siviililakikirjan (Bürgerliches Gesetzbuch) säännösten mukaan lähtökohtana, että vahinkoa kärsineellä on oikeus korvaukseen ainoastaan rahassa mitattavissa olevasta vahingosta. Aineettomasta vahingosta voidaan tuomita korvausta vain laissa erikseen säännellyissä tilanteissa.

Silloin kun aineeton vahinko kuuluu korvattavien vahinkojen piiriin, korvaus kattaa hyvityksen sekä ruumiinvammasta että mielenterveydessä ilmeneestä henkilövahingosta (*Körperverletzung*). Aineettomasta vahingosta tuomittavaan korvaukseen (*Schmerzensgeld*) voi sisältyä kivun, säryn ja haitan ohella hyvitystä muun muassa elämän ilon menetyksestä sekä harrastusmahdollisuuksien vähenemisestä. Myös rikoksen uhrille aiheutuneesta kärsimyksestä voidaan tuomita hyvitykseksi *Schmerzensgeld*-tyyppistä korvausta.

Ainoastaan välitöntä vahinkoa kärsineellä on oikeus korvaukseen. Välittömän vahingon

käsitettä on kuitenkin Saksassa tulkittu melko laajasti. Välittömäksi vahingoksi on oikeuskäytännössä katsottu muun muassa fyysisen vahingon vaaralle altistumisesta aiheutunut psyykkinen häiriö. Eräissä tapauksissa korvaus on tuomittu myös surmansa saaneen henkilön läheiselle, jonka mielenterveys on häiriintynyt hänen saatuaan tiedon kuolemantapauksesta. Kuolemantapauksen yhteydessä muulle kuin surmansa saaneen läheiselle aiheutunut psyykkinen vahinko on sen sijaan säännönmukaisesti luokiteltu korvattavien vahinkojen piiriin ulkopuolelle jääväksi välilliseksi vahingoksi.

Englanti

Englannin oikeuden mukaan vahingonkorvaus käsittää täyden korvauksen aiheutetusta vahingosta riippumatta vahingon lajista tai määrästä. Oikeuskäytännössä vakiintuneita henkilövahinkojen korvausmuotoja ovat ennen korvauksen tuomitsemista aiheutuneista kustannuksista määrättävä erityinen korvaus (*special damages*) ja yleinen vahingonkorvaus (*general damages*), johon sisältyy muun muassa hyvitys aineettomasta vahingosta. Korvattavaa aineetonta vahinkoa on kipu, särky ja mielenterveyden häiriintyminen (*pain and suffering*) sekä elämän ilon ja harrastusmahdollisuuksien väheneminen (*loss of amenities*).

Henkilöllä, jonka psyykkinen tila on häiriintynyt, on oikeus *pain and suffering* -korvaukseen, vaikka häntä ei olisi teolla välittömästi loukattu. Vahingon korvattavuuden edellytykseksi on kuitenkin oikeuskäytännössä asetettu, että teolla ja siitä aiheutuneella psyykkisellä vahingolla on läheinen yhteys. Riittävän läheisen yhteyden on yleensä katsottu olevan olemassa silloin, kun korvausta vaativa on itse ollut osallisena läheisen henkilön kuolemaan johtaneessa onnettomuudessa tai tullut välittömästi onnettomuuden jälkeen tapahtumapaikalle. Korvaus on lisäksi myönnetty muun muassa järkytyksestä, joka välittömästi onnettomuuden jälkeen sairaalassa onnettomuuden uhrin nähneelle läheiselle on aiheutunut.

Surmansa saaneen lapsen vanhemmilla ja surmansa saaneen leskellä on oikeus saada hyvitystä läheisen menettämisestä aiheutuneesta kärsimyksestä (*bereavement damages*). Korvauksen suuruus on sama (7 500 puntaa) yksittäistapausten erityispiirteistä riippumatta.

1.3. Nykytilan arviointi

Henkilövahingon kärsineellä on vahingonkorvauslain nojalla oikeus korvaukseen kärsimästään vahingosta. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan muulle kuin välittömästi loukatulle henkilölle aiheutunut niin sanottu välillinen vahinko ei yleensä kuulu korvattaviin vahinkoihin.

Omaksuttu käytäntö on eräissä yksittäistapauksissa johtanut ratkaisuihin, joita yleisen oikeustajun mukaan on ollut vaikea hyväksyä. Erityisesti mielenterveyden häiriöön perustuvien korvausvaatimusten osalta vahingon välittömyyden perusteella määriteltävä korvattavien vahinkojen piiri on joissakin tilanteissa koettu liian rajatuksi. Kohtuuttomana on pidetty muun muassa sitä, että raamalla väkivaltarikoksella surmatun lapsen äidillä ei ole katsottu olevan oikeutta korvaukseen lapsen menettämisestä aiheutuneesta järkytyksestä.

Surmansa saaneen läheisen kärsimys on pääsääntöisesti tyypillinen ja läheinen seuraus teosta. Myöskään tekijän näkökulmasta läheisten kärsimystä ei yleensä voida pitää teon yllätyksellisenä tai odottamattomana seurauksena. Ainakin silloin, kun kuolema on aiheutettu tahallisesti tai törkeästi huolimattomuudesta, tekijän on yleensä täytynyt jo tekohetkellä käsittää, että surmansa saaneen henkilön läheisille aiheutuu kärsimystä läheisen menettämisestä. Tällaisessa tilanteessa surmansa saaneelle erityisen läheisellä henkilöllä tulisi olla oikeus saada hyvitystä hänelle aiheutuneesta kärsimyksestä, jos korvauksen tuomitsemista voidaan yksittäistapaukseen liittyvät olosuhteet huomioon ottaen pitää kohtuullisena.

2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tavoitteena on selvittää vallitsevaa oikeustilaa ja parantaa surmansa saaneen lähiomaisten ja muiden läheisten korvausoikeudellista asemaa. Vahingonkorvauslain 5 lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 a §, jonka nojalla toisen kuoleman aiheuttanut olisi tuomioistuimen kohtuusharkinnan mukaan velvollinen suorittamaan korvausta surmansa saaneelle erityisen läheiselle henkilölle aiheutuneesta kärsimyksestä. Korvauksen tuomitseminen voisi tulla kysymykseen tahallisen tai törkeän huolimattoman teon, kuten murhan, tapon tai törkeän kuole-

mantuottamuksen yhteydessä. Luonteeltaan korvaus olisi hyvitystä läheisen ihmisen yllättävästä menetyksestä aiheutuvasta, lähinnä suruun ja menetyksen tunteeseen rinnastuvasta kärsimyksestä. Tällaista kärsimystä ei sinänsä ole mahdollista rahallisesti hyvittää, mutta surutyötään tekevä voisi käyttää tuomittavan korvauksen kriisitilanteesta selviämiseen liittyvien kustannusten kattamiseen.

Kärsimyksen korvaaminen ehdotetun pykälän nojalla ei edellyttäisi lääketieteellisesti osoitettavaa mielenterveyden järkkymistä. Ehdotus ei toisaalta estäisi läheistä vaatimasta korvausta henkilövahingosta vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:n nojalla, jos hänelle on aiheutunut lääketieteellisesti näytettävissä olevaa psyykkisen tilan häiriintymistä. Ainakin toistaiseksi tällaisesta vahingosta on tosin tuomittu maksettavaksi korvausta varsin rajoitetusti. Korvauksen tuomitseminen jää tällöin oikeuskäytännön varaan.

Ehdotettu korvausmuoto on Suomen vahingonkorvausoikeudessa uusi, minkä vuoksi uudistuksessa ehdotetaan edettäväksi varovasti. Korvausta voitaisiin ylipäänsä tuomita maksettavaksi ainoastaan surmansa saaneelle erityisen läheisille henkilöille ja yksinomaan silloin, kun tahallisesti tai törkeän huolimattomalla teolla välittömästi loukattu on teon seurauksena saanut surmansa. Tällaisissakin tapauksissa korvaus tuomittaisiin aina tuomioistuimen kohtuusharkinnan mukaan. Esimerkiksi vakavasta loukkaantumisesta läheisille aiheutuva kärsimys ei olisi ehdotetun pykälän nojalla korvattavaa vahinkoa. Vakavasti loukkaantuneen läheisen oikeutta korvaukseen sellaisesta psyykkisestä häiriöstä, joka voidaan katsoa henkilövahingoksi, olisi arvioitava vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:n nojalla.

3. Esityksen vaikutukset

Esityksellä ei ole suoranaisia julkistaloudellisia vaikutuksia.

Esityksen mukaan tahallisen tai törkeän huolimattoman teon seurauksena surmansa saaneelle erityisen läheisillä henkilöillä olisi eräissä tapauksissa oikeus korvaukseen kuolemantapauksen aiheuttamasta kärsimyksestä. Tilastotietojen mukaan alioikeuksissa annetaan vuosittain 110–140 tuomiota henkirikoksista. Kuolemantuottamuksesta annetuista tuomioista vuosittain noin 40 on liittynyt joko törkeään rattijuopumukseen tai törkeään liikenteen vaarantamiseen. Näiden

tietojen perusteella voidaan arvioida, että Suomessa tehdään vuosittain noin 150—180 uuden korvauksen piiriin kuuluvaa rikosta. Yleensä surmansa saaneen jälkeen ei kuitenkaan jäisi korvaukseen oikeutettua läheistä.

Osa ehdotetun pykälän nojalla tuomittavista korvauksista kanavoituisi vakuutusjärjestelmän kautta vakuutusyhtiöiden ja viime kädessä vakuutuksenottajien kustannettavaksi. Käytännössä vakuutusyhtiön korvausvelvollisuus voisi perustua joko pakolliseen liikennevakuutukseen tai vahingon aiheuttajan ottamaan vastuuvakuutukseen. Pakollisesta liikennevakuutuksesta suoritettaisiin korvauksia silloin, kun korvattava kärsimys johtuu tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta aiheutetusta liikennekuolemasta. Vahingon aiheuttajan vastuuvakuutuksen perusteella korvaus voisi tulla suoritettavaksi, jos vahinko on aiheutettu törkeästä huolimattomuudesta. Vakuutussopimuslain (543/1994) 30 §:n 4 momentin mukaan vakuutuksenantaja on tosin tällöin velvollinen suorittamaan korvauksen vain siltä osin kuin sitä ei saada perityksi vakuutetulta. Ehdotettu muutos ei todennäköisesti lisäisi vakuutusyhtiöiden maksettaviksi tulevien vahingonkorvausten yhteismäärää niin merkittävästi, että sillä olisi mainittavaa vaikutusta vakuutusmaksujen tasoon.

Koska valtaosa läheisen kuolemasta aiheutuneen kärsimyksen johdosta tuomittavista korvauksista ilmeisesti jäisi vakuutusjärjestelmän ulkopuolelle, surmansa saaneen läheiset eivät käytännössä saisi korvauksia, jos korvausvelvollinen osoittautuu varattomaksi. Korvaukseen oikeutettujen läheisten aseman parantamiseksi eduskunnalle on tämän esityksen kanssa samanaikaisesti annettu hallituksen esitys laiksi rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain muuttamisesta (HE 115/1998 vp). Mainitussa esityksessä uusi korvausmuoto ehdotetaan otettavaksi valtion varoista kustannetun rikosvahinkojen korvausjärjestelmän piiriin.

4. Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti 25 päivänä tammi-kuuta 1995 työryhmän selvittämään vahinkoa kärsineen henkilön omaisten vahingon-

korvausoikeudelliseen asemaan ja aineettoman edun korvaamiseen liittyviä oikeudellisia kysymyksiä. Työryhmä luovutti mietintönsä 7 päivänä marraskuuta 1995. Mietintöön sisältyi tässä esityksessä ehdotetun lainmuutoksen lisäksi ehdotus elatuksen menetyksen korvattavuutta koskevan sääntelyn tarkistamiseksi.

Mietintö on ollut lausuntokierroksella ja lausunnoista on laadittu oikeusministeriössä tiivistelmä. Lausunnon antoivat valtiovarainministeriö, hovioikeudet, vakuutusosikeus, Valtiokonttori, liikennevahinkolautakunta, Turun yliopisto, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK, Suomen Lakimiesliitto, Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto, Liikennevakuutuskeskus, Potilasvakuutusyhdistys, Kuluttajien vakuustustoimisto, Rikosuhripäivystys ja Suomen Mielenterveysseura. Korkein oikeus lähetti oikeusministeriölle muistion, jonka pohjalta asiasta oli keskusteltu korkeimman oikeuden täysistunnossa.

Lausunnoissa työryhmän ehdotuksia pidettiin yleisesti kannatettavina ja yleistä oikeustajua vastaavina. Eräät lausunnonantajat katsoivat, että ehdotuksista saattaa aiheutua tulkintaongelmia, joita ei kuitenkaan täysin voitane välttää. Useissa lausunnoissa korostettiin, että läheisen oikeus korvaukseen tulisi rajata vain erittäin läheisiin henkilöihin. Eräissä lausunnoissa ehdotusta pidettiin periaatteellisesti ongelmallisena. Esitettiin myös, että vahingonkorvauslain 5 luvun säännökset tulisi ottaa kokonaisarviointiin kohteeksi yksittäisen muutoksen asemesta.

Esitys on valmisteltu oikeusministeriössä virkatyönä työryhmän mietinnön ja siitä annettujen lausuntojen pohjalta.

5. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Eduskunnalle on samanaikaisesti tämän esityksen kanssa annettu hallituksen esitys laiksi rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain muuttamisesta (HE 115/1998 vp). Esityksessä ehdotetaan, että tässä esityksessä ehdotettu uusi korvaus otettaisiin rikosvahinkojen korvausjärjestelmän piiriin.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

5 luku. Korvattava vahinko

4 a §. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin surmansa saaneelle erityisen läheisen henkilön oikeudesta korvaukseen kuolemantapauksesta aiheutuneesta kärsimyksestä. Korvausta voitaisiin tuomita erityisen läheisen henkilön menettämisestä aiheutuvasta surun ja menetyksen tunteeseen verrattavasta kärsimyksestä siinä määrin kuin harkitaan kohtuulliseksi.

Läheisen kuolema aiheuttaa aina surua, jota ei sinänsä ole mahdollista rahallisesti hyvittää. Tunteen voimakkuus ja sen vaikutus surevan jokapäiväiseen elämään ovat hyvin yksilöllisiä. Kärsimyksestä suoritettavan korvauksen keskeisenä tarkoituksena olisi helpottaa surutyön tekemistä ja auttaa surevaa selviytymään läheisen äkillisestä menettämisestä johtuvasta elämäntilanteen yllättävästä muutoksesta. Korvauksella läheinen voisi esimerkiksi kattaa asiantuntijaavusta aiheutuvia kustannuksia sekä rahoittaa ansiotyöstä pidettävää ylimääräistä vapaa-aikaa.

Ehdotetun 1 momentin nojalla oikeus korvaukseen voisi olla henkilöllä, joka on ollut surmansa saaneelle erityisen läheinen. Eriytyistä näyttöä suhteen läheisyydestä ei yleensä tarvittane. Surmansa saaneen vanhemmat, lapset ja aviopuoliso mainittaisiin henkilöinä, joita tavallisesti voitaisiin pitää surmansa saaneelle erityisen läheisinä. Näihin verrattavia henkilöitä voisivat olla ainakin surmansa saaneen kanssa samassa taloudessa elänyt avopuoliso sekä kasvattilapsi ja -vanhemmat.

Oletus suhteen erityisestä läheisyydestä voitaisiin kumota näyttämällä toteen seikkoja, joiden perusteella suhdetta ei avio- tai sukulaisuussuhteesta taikka muusta läheisyydestä siteestä huolimatta voida pitää erityisen läheisenä. Esimerkiksi aviopuolisoiden erillään asuminen välien rikkoontumisen vuoksi tai se, että lapsuudenkodistaan pois muuttanut henkilö ei ole pitänyt yhteyttä surmansa saaneeseen vanhempaansa, riittäisi yleensä kumoamaan 1 momentin säännökseen perustuvan läheisyysolettaman.

Korvausvelvollisuus voisi syntyä siitä, että toisen kuolema aiheutetaan tahallisesti tai törkeästi huolimattomuudesta. Tahallinen

surmaaminen tulee rangaistavaksi tappona rikoslain 21 luvun 1 §:n, murhana luvun 2 §:n, surmana luvun 3 §:n tai lapsensurmana luvun 4 §:n perusteella. Törkeästi huolimattomuudesta aiheutettu kuolema voi tulla rangaistavaksi joko mainitun luvun 8 §:n nojalla kuolemantuottamuksena tai luvun 9 §:n nojalla törkeänä kuolemantuottamuksena. Törkeän kuolemantuottamuksen tunnusmerkistöön kuuluu, että kuolema on aiheutettu törkeällä huolimattomuudella, joten myös surmansa saaneen läheiselle aiheutuneen kärsimyksen korvaaminen voisi tällöin tulla kysymykseen. Huolimattomuus, jota rikosoikeudellisin perustein on pidettävä törkeänä, lienee yleensä katsottava törkeäksi myös vahingonkorvausoikeudellisessa tuottamusarvostelussa.

Rikoksentehtijää ei voida tuomita törkeästi kuolemantuottamuksesta, vaikka hän olisi aiheuttanut kuoleman törkeästi huolimattomuudesta, jos rikos ei kokonaisuutena arvoitellen ole törkeä. Tällaisella rikoksen kokonaisarviointilla ei olisi merkitystä tekijän korvausvastuuta arvioitaessa, vaan ratkaisevaa olisi se, onko kuoleman aiheuttanutta huolimattomuutta pidettävä törkeänä. Myöskään rikosoikeudellisella syyntakeisuudella ei olisi vaikutusta siviilioikeudellisen korvausvastuun syntymiseen. Nuoren iän tai mielentilansa vuoksi syyntakeeton henkilö voidaan nykyisinkin velvoittaa korvaamaan aiheuttamansa vahinko, vaikka häntä ei voida tuomita teostaan rangaistukseen.

Korvausta vaativalta ei edellytettäisi erityistä selvitystä siitä, että kärsimystä on aiheutunut. Surun ja menetyksen tunteeseen verrattavissa olevaa kärsimystä voidaan lähtökohtaisesti olettaa aiheutuneen, kun 1 momentissa korvauksen tuomitsemiselle asetetut edellytykset täyttyvät.

Jos korvausta vaativa osoittaa, että hänelle on aiheutunut läheisen menetyksestä henkilövahingoksi katsottava seuraus, hänellä voi olla oikeus korvaukseen vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:n nojalla, jos edellytykset korvauksen tuomitsemiselle kyseisen pykälän nojalla muutoin täyttyvät. Oikeuskäytännössä ratkaistavaksi jää, onko surmatun läheiselle tällöin enää kohtuullista tuomita maksettavaksi korvausta ehdotetun uuden pykälän nojalla.

Korvauksen tuomitseminen perustuisi aina

tuomioistuimen kohtuusharkintaan. Silloin kun kuolema on aiheutettu tahallisesti tai törkeästi huolimattomuudesta ja korvausta vaativaa on pidettävä surmansa saaneelle erityisen läheisenä, tuomioistuimen olisi harkittava, voidaanko korvauksen tuomitsemista pitää kohtuullisena käsiteltävänä olevassa yksittäistapauksessa. Kohtuusharkinta koskisi sekä korvausvelvollisuuden syntymistä että tuomittavan korvauksen määrää. Kohtuusharkinnan ohjaamiseksi ehdotetussa 1 momentissa mainitaan seikkoja, joiden yleisen elämäkokemuksen mukaan voidaan arvioida vaikuttavan korvattavan kärsimyksen syntymiseen ja sen määrään.

Keskeisenä kohtuusharkinnassa huomioon otettavana seikkana voidaan pitää korvausta vaativan ja surmansa saaneen henkilön välisen suhteen läheisyyttä. Mitä läheisemmän henkilön kuolemasta on kysymys, sitä suuremman kärsimyksen menetys aiheuttaa. Läheisen kärsimystä korvattaessa surmansa saaneen ja korvausta vaativan välisen suhteen läheisyydellä olisi siis merkitystä kahdessa suhteessa. Korvaus voisi ensinnäkin ylipäänsä tulla suoritettavaksi vain silloin, kun suhteen voidaan arvioida olleen erittäin läheinen. Toisaalta suhteen läheisyydellä olisi merkitystä tuomioistuimen harkitessa sitä, voidaanko korvauksen tuomitsemista pitää yksittäistapauksessa kohtuullisena. Kohtuusharkinnassa merkitystä voisi olla muun muassa sillä, onko korvausta vaativa asunut surmansa saaneen kanssa tämän kuolemaan saakka samassa taloudessa. Kohtuuttomana tuskin voitaisiin pitää esimerkiksi sitä, että surmansa saaneen vanhempansa luota pysyvästi pois muuttaneelle aikuiselle ei yleensä tuomittaisi maksettavaksi rahallista korvausta kärsimyksestä, jonka hänen vanhempansa väkivaltainen kuolema on hänelle aiheuttanut. Jos vanhemman ja lapsen suhde on ollut hyvin kiinteä, arvio voi olla kuitenkin toinen.

Kuoleman aiheuttaneen teon laadulla on normaalisti vaikutusta siihen, miten tuskallisena läheiset henkilöt menetyksen kokevat. Tekotapa on voinut olla poikkeuksellisen raaka ja uhrin ihmisarvoa alentava. Surmattu on esimerkiksi välittömästi ennen kuolemaansa saattanut joutua pitkäaikaisen väkivallan kohteeksi. Koska tietoisuus tällaisista teon erityispiirteistä lisää läheisten tuntemaa kärsimystä, tuomioistuimen on otettava teon laatu huomioon korvauksen tuomitsemista ja sen määrää harkitessaan.

Kaikkia kohtuusharkinnassa huomioon otettavia seikkoja ei tapausten moninaisuuden vuoksi voida ennakoita. Sen vuoksi pykälässä säädettäisiin, että korvauksen tuomitsemista harkittaessa on otettava huomioon surmansa saaneen ja korvausta vaativan suhteen läheisyyden sekä teon laadun ohella "muut olosuhteet". Esimerkiksi läheisen läsnäolo surmaamishetkellä tai surmaamisen tapahtuminen surmansa saaneen ja korvausta vaativan yhteisessä kodissa voisi tulla yksittäistapauksessa otettavaksi huomioon korvauksen tuomitsemista harkittaessa.

Korvaukseen oikeutetulle läheiselle tuomittavan korvauksen suuruus olisi aina määrätävä tapauskohtaisesti. Keskeisimpänä korvauksen suuruuteen vaikuttavana tekijänä olisi luonnollisesti se, kuinka suuren kärsimyksen korvaukseen oikeutetulle läheiselle voidaan arvioida aiheutuneen. Vaikka läheisen menettämistä aiheutuvan surun ja menetyksen tunteen voimakkuus ja sen vaikutus on hyvin yksilöllistä, kärsimyksen suuruutta arvioitaessa tällaisille yksilöllisille eroille ei tulisi antaa ratkaisevaa merkitystä. Olennaista olisi se, miten suurta kärsimystä korvausta vaativan asemassa olevalle henkilölle voidaan yleensä arvioida läheisen menettämistä aiheutuvan. Koska tuomioistuimen kohtuusharkinta ulottuisi myös korvauksen määrän mittaamiseen, surmansa saaneen ja korvausta vaativan välisen suhteen läheisyys, teon erityispiirteet ja muut olosuhteet tulisi ottaa huomioon myös korvauksen suuruutta määrättäessä. Korvauksen kohtuullista markkamäärää harkittaessa huomioon voitaisiin muun ohella ottaa samasta vahinkotapahtumasta aiheutuva korvausvastuu surmansa saaneen puolisolalle ja lapsille tarpeellisen elatuksen menetyksestä sekä käsiteltävänä olevaan tapaukseen välittömästi liittymättömiä seikkoja, kuten korvausvelvollisen varallisuusolot.

Ehdotetun pykälän tarkoituksena on mahdollistaa läheisen menettämistä aiheutuneen kärsimyksen hyvittäminen surmansa saaneelle erityisen läheiselle henkilölle. Korvauksen suuruuden määrittäminen jää tuomioistuimen harkintaan, eikä korvauksille ehdoteta asetettavaksi mitään rahamääräistä tasoa. Eräänä vertailukohtana voitaneen pitää vahingonkorvauslain 5 luvun 2 ja 6 §:n nojalla vastaavantyyppisestä kärsimyksestä tuomitettavia korvauksia. Ehdotetun pykälän nojalla tuomittavan korvauksen määrän ei kuitenkaan tulisi ylittää kivusta ja särystä vakiin-

tuneesti maksettujen korvausten enimmäismääriä, jotka viimeaikoina ovat olleet noin 100 000 markkaa.

Jos korvaukseen oikeutettuja on useita, korvaus tuomittaisiin kullekin korvaukseen oikeutetulle erikseen tuomioistuimen kohtuulliseksi harkitseman suuruisena. Tuomitettavien korvausten määrää harkitessaan tuomioistuin voisi ottaa huomioon myös korvaukseen oikeutettujen henkilöiden lukumäärän.

Ehdotetun pykälän nojalla tuomittavaan korvaukseen sovellettaisiin vahingonkorvauslain yleisiä säännöksiä korvausvelvollisuudesta ja korvauksen määrästä siltä osin kuin ehdotetusta pykälästä ei muuta johdu. Tuomittavan korvauksen määrää voitaisiin muun muassa sovittella vahingonkorvauslain 6 luvun 1 §:n nojalla, jos surmansa saanut on itse myötävaikuttanut tapahtumien kulkuun esimerkiksi käyttäytymällä hyökkäävästi tekijää kohtaan. Myös työnantajan ja julkisyhteisön korvausvastuuta koskevat vahingonkorvauslain 3 luvun säännökset tulisivat sovellettaviksi ehdotettuun pykälään perustavaa korvausta tuomittaessa. Työnantaja olisi siten vastuussa vahingosta silloin, kun kuolema on johtunut työnantajan palveluksessa olleen työntekijän työssään tekemästä virheestä tai laiminlyönnistä. Kysymys työnantajan oikeudesta vaatia suorittamansa vahingonkorvaus takaisin vahingon aiheuttaneelta työntekijältä ratkaistaisiin vahingonkorvauslain 4 luvun säännösten nojalla. Sen sijaan tekijän korvausvelvollisuuden sovittelu vahingonkorvauslain 2 luvun 1 §:n 2 momentin yleisen sovittelusäännöksen nojalla ei yleensä tulisi kysymykseen, koska tuomioistuin ottaisi sovittelun edellytyksiin liittyvät seikat huomioon ehdotetun pykälän nojalla tapahtuvassa kokonaisharkinnassa.

Pykälän 2 momentissa selvennettäisiin ehdotuksen suhdetta henkilövahingon korvaamista koskevaan vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:ään. Kuolemantapauksesta saattaa aiheutua läheiselle paitsi ehdotetun 1 momentin nojalla hyvitetävää surua ja kaipausta, josta ei edellytetä näyttöä, myös sellaisia lääketieteellisesti osoitettavissa olevia psyykkisiä häiriöitä, joita voidaan pitää vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:n nojalla korvattavana henkilövahingona. Nimenomaisella säännöksellä on tarkoitus varmistaa, että ehdotettu 1 momentti ei vaikuta surmansa saaneen läheisen oikeuteen vaatia korvausta henkilövahingosta silloin, kun tällaisen vahingon korvaamiselle asetetut edellytykset täyttyvät. Vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:ää koskevan oikeuskäytännön tulevasta kehityksestä riippuu, millaisissa tapauksissa henkilövahingoksi katsottavan psyykkisen häiriön kärsineellä on oikeus korvaukseen.

2. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu. Ehdotettu lainmuutos liittyy rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain (935/1973) muuttamista koskevaan ehdotukseen, ja tarkoitus on, että ehdotetut muutokset tulisivat voimaan samanaikaisesti.

Lakia sovellettaisiin sen voimaantulon jälkeen tehdyllä teolla tai laiminlyönnillä aiheutettujen vahinkojen korvaamiseen. Vahingon ilmenemishetkellä ei olisi merkitystä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

vahingonkorvauslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään 31 päivänä toukokuuta 1974 annetun vahingonkorvauslain (412/1974) 5 lukuun uusi 4 a § seuraavasti:

5 luku

Korvattava vahinko

4 a §

Surmansa saaneen vanhemmilla, lapsilla ja aviopuolisolla sekä muulla näihin rinnastettavalla surmansa saaneelle erityisen läheisellä henkilöllä on oikeus saada korvaus kuolemantapauksen aiheuttamasta kärsimyksestä, jos kuolema on aiheutettu tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta ja korvauksen tuomitseminen harkitaan kohtuulliseksi

ottamalla huomioon surmansa saaneen ja korvausta vaativan välisen suhteen läheisyys, teon laatu sekä muut olosuhteet.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei rajoita läheisen oikeutta korvaukseen henkilövahingosta tämän luvun 2 §:n nojalla.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 199 .

Tätä lakia ei sovelleta sellaisen vahingon korvaamiseen, joka on aiheutettu ennen lain voimaantuloa tehdyllä teolla.

Helsingissä 18 päivänä syyskuuta 1998

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Oikeusministeri *Jussi Järventaus*

